

85 GODINA "AGRARIACOOP"-a U HRVATSKOM SJEMENARSTVUMilka Majić¹⁾, Vlatko Fabečić²⁾Izlaganje na znanstvenom skupu
Priljeno: 20. 12. 1993.**UVOD**

Sjemenska kuća "Agrariacoop" djeluje 85 godina u hrvatskom sjemenarstvu pa je njegova 100. obljetnica i naš veliki jubilej.

Kontinuitet djelatnosti postoji od 1908. god. kada je utemeljena trgovina sjemena u Zagrebu Teply i drug sa čistionicom sjemena i dvije prodavaonice; Pod Zidom 12 i u današnjoj Heinzlovoj ulici.

Od te davne 1908. god. "Agrariacoop" je izrasla u modernu sjemensku kuću sa dva pogona za doradu sjemena, velikom prodajnom mrežom i organiziranom proizvodnjom širom Republike, čije stručne službe usko surađuju sa znanstvenim i istraživačkim organizacijama i svjetskim sjemenskim kompanijama kako bi izabrali sorte i hibride najboljih gospodarskih odlika i proizveli zdravo sjeme visokih sjemenskih kvaliteta, te ga u prikladnom pakiranju i po konkurentnim cijenama ponudili krajnjem potrošaču uz sav ostali poljoprivredni repromaterijal i stručnu pomoć naših agronoma na terenu.

Danas je "Agrariacoop" dioničko društvo za proizvodnju, unutarnju i vanjsku trgovinu sa sjedištem u Zagrebu, u fazi formiranja Holdinga pretvaranjem svojih 12 poslovnih centara u društva sa ograničenom odgovornošću.

9. ožujka 1993. god. završena je pretvorba društvenog vlasništva u dioničko društvo i u tijeku je privatizacija.

Većinski paket dionica kupili su djelatnici "Agrariacoop"-a, zatim privatna tvrtka HDI vlasništvo Darka Hrstića, a 11% nalazi se u Fondu rezervirano za bivše vlasnike.

Glavna djelatnost "Agrariacoop"-a je proizvodnja, dorada i plasman sjemena, jednom rječju sjemenarstvo.

Cjelokupno poslovanje vodi se i koordinira iz sjedišta tvrtke u Zagrebu putem Sektora za proizvodnju i Sektora za unutrašnju i vanjsku trgovinu i njihovih pripadajućih stručnih službi.

SURADNJA SA ZNANSTVENIM I ISTRAŽIVAČKIM ORGANIZACIJAMA I SVJETSKIM KOMPANIJAMA

Na programu sjemenarstva neophodna je uska suradnja sa istraživačkim i znanstvenim ustanovama.

"Agrariacoop" od 1947. god. surađuje sa Zavodom za povrćarstvo Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na organizaciji proizvodnje, proizvodnji osnovnog sjemena (elita i originala), vršenju aprobacija, vegetativnim ispitivan-

¹⁻²⁾ 41000 Zagreb

"Agrariacoop" d.d., Zagreb, Frankopanska 16, dipl. inž. agr.

jima, kao i na informativnim ispitivanjima stranih sorti i hibrida radi uvođenja u sortnu listu. Ta se suradnja uspješno nastavila i nakon formiranja Povrtnarskog centra Zagreb, dijela Zavoda za povrćarstvo.

Također u svim segmentima proizvodnje i prometa sjemena (na njivi, u doradi, na ispitivanju zdravstvenog stanja sjemena, nadzoru skladišta i robe u prometu) vrlo dobro i uspješno surađujemo sa Institutom za zaštitu bilja, sada "Zaštita bilja" d.o.o. kao i sa Zavodom za fitopatologiju AFZ.

Dugogodišnja plodonosna suradnja odvija se na sjemenarstvu kukuruza, strnih žitarica, krmnog i industrijskog bilja sa Institutom za oplemenjivanje i proizvodnju bilja Zagreb, čiji stručnjaci su kreirali najveći broj kultivara u Republici. Stručnjaci njihovog Zavoda za ispitivanje sjemena u Kačićevoj naši su svakodnevni suradnici.

Dobra suradnja sa Zavodom za specijalnu proizvodnju bilja AFZ učvrstila se posljednjih godina ugovorom o zajedničkom praćenju svjetskih dostignuća u oplemenjivanju bilja, te ispitivanju najboljih kultivara kukuruza, uljane repice, suncokreta, soje i nekih krmnih kultura radi uvođenja u sortnu listu. Kreacije ovog Zavoda kao što su stočni kelj "Maksimirski visoki" i dr. "Agrariacoop" je uvrstila u svoj proizvodni program.

Dugogodišnja suradnja postoji i sa Zavodom za hortikulturu a najnovija se uspostavlja i sa Zavodom za oplemenjivanje bilja, genetiku i sjemenarstvo.

Sa Poljoprivrednim institutom Osijek, čiji stručnjaci su stvorili niz kultivara kukuruza, str. žitarica, soje, lucerne, suncokreta i dr. također surađujemo od samih početaka.

Prva suradnja sa Poljoprivrednim centrom Hrvatske počela je na sjemenarstvu kukuruza, proširena na strnim žitaricama, soji, uljanoj repici i stočnom grašku.

Sa najstarijim hrvatskim poljoprivrednim učilištem, danas Poljoprivrednim institutom Križevci oduvijek je postojala pa i danas postoji uspješna stručna suradnja.

Da bi pratili svjetska dostignuća u oplemenjivanju bilja i sjemenarstvu, primjenjivali ih kod nas, te bili uključeni u svjetsku razmjenu sjemena surađujemo sa većim brojem Sjemenskih kompanija iz Europe i iz USA.

Na programu sjemenarstva povrća to su: Sais, Zorzi, Fratteli Ingegnoli iz Italije, Van Waveren, Agrisaaten i Agrotip iz Njemačke, Clause iz Francuske, Daenfeldt iz Danske, te Royal Sluis, Sluis & Groot, Popvriendt, Bejo i dr. iz Nizozemske.

Iz USA to je Haris Moran, jedan od vodećih kompanija u oplemenjivanju i sjemenarstvu povrća, posebice na hibridizaciji rajčice i paprike. Kroz dosadašnju suradnju od gore navedenih kompanija priznato nam je od Sortne komisije 15 sorti i hibrida povrća.

Na programu sjemenskog krumpira već 20-ak godina surađujemo sa ZPC-om i Agricom iz Nizozemske, a u novije vrijeme i Europlantom iz Njemačke koji su kreirali vrlo kvalitetne sorte za namjensku upotrebu i otporne na viruse.

U službenim ispitivanjima nalaze se vrlo kvalitetne konzumne sorte: Helena

i Solara, obje srednje rane. Solara je odlična i za industrijsku preradu i dugo skladištenje.

U završnoj fazi priznavanja nalazi se nekoliko sorti nizozemske tvrtke "Agrico": Sante, Agria, Kondor i Romano.

One predstavljaju novu generaciju sorti krumpira koje zbog svojih izuzetnih svojstava preuzimaju primat u europskom sortimentu. Posebice treba istaknuti dvije sorte.

Agria, sorta sa izuzetno visokim potencijalom rodnosti i naglašenom otpornošću na patogene i prikladnošću za industrijsku preradu.

Sante, kvalitetna i visoko prinosa sorta sa po prvi puta postignutom punom otpornošću na Y, X i A virus.

Hibridizacijom kukuruza sa više ili manje uspjeha bave se mnoge kompanije u svijetu.

Ispitujemo hibride najuspješnijih kao što su Pioneer i Rank iz SAD, Northrup King iz Francuske i Semundo Saatzucht iz Njemačke.

U službenim ispitivanjima nalaze se 4 RK i 4 Semundova hibrida. Ove godine prinzata su nam dva NK hibrida: N 2440 (FAO 200) i X 3526 (FAO 400), te Semundov hibrid VIS 501 (FAO 500).

Već ranije registrirane Pioneer hibride uvrstili smo u naš proizvodni program za hrvatsko tržište i za izvoz.

Na sjemenarstvu krmnog i industrijskog bilja suradnja se odvija sa njemačkim tvrtkama: Semundo Saatzucht, Strube Saatzucht i Freudenberger, zatim tvrtkom PGS iz Beča i talijanskom tvrtkom Italsementi. U službenim ispitivanjima, radi uvođenja u sortnu listu, nalaze se 4 hibrida suncokreta (Semu 156, Semu 961010, FE 1904 i FE 1993), dvije sorte šećerne repe (Astro i Kira), dvije uljane repice (Sabrina i Semu 90-1), najnovija dostignuća tvrtke Semundo u oplmemenjivanju posebice obzirom na sadržaj glukozinolata (ispod 15 μ mola/g odmašćene sačme), te stočni sirak hibridni i "Susu" - jednogodišnja biljka izuzetne otpornosti na sušu i loše pedološke uvjete, koja daje 3 - 4 otkosa, a također je izvrsna za napasivanje kao i siliranje.

U proizvodnim pokusima postavljenim u 1993. god., usprkos suši, ostvareni su izuzetni rezultati i zabilježen naglašen interes proizvođača.

U 1993. godini, nakon trogodišnjih ispitivanja, priznata je sorta uljane repice Silvija iz programa novih "OO" sorti njemačke tvrtke Semundo, koja se prvenstveno odlikuje visokim prinomom, adaptabilnošću na različite klimatske i pedološke čimbenike, te stabilno niskim sadržajem glukozinolata.

Zahvaljujući izvrsnim rezultatima u komparaciji sa dosadašnjim sortimentom, već u godini priznavanja posijana je na cca 4000 ha.

PROIZVODNJA, DORADA I PLASMAN SJEMENA

Proizvodnju organiziramo putem stručne službe iz Zagreba kod velikog broja proizvođača na području cijele Republike vodeći računa o agroekološkim uvjetima, iskustvu i opremljenosti proizvođača, kao i drugim čimbenicima obzi-

rom na specifičnosti pojedine vrste i sorte.

Povezivanje s poslovnim partnerima zasniva se na ugovorima o dugoročnoj proizvodnoj kooperaciji.

Ovim dugoročnim ugovorima uspostavlja se suradnja koja obuhvaća: zajedničko planiranje proizvodnje i plasmana, zasnivanje proizvodnje, nabavu re-promaterijala i opreme, doradu i pripremu proizvoda za tržište, plasman proizvoda i istraživanje tržišta, zajedničko dogovaranje o financiranju proizvodnje i prometa.

Ukoliko se neka proizvodnja ne uspije organizirati ili propadne iz bilo kojih razloga tada se sjeme uvozi.

Proizvedeno ili uvezeno sjeme doprema se u naše pogone u Vel. Gorici i Varaždinu, gdje se ispituje u vlastitom laboratoriju, dorađuje i pakira prema potrebi te distribuira u poslovne centre ili drugim kupcima.

Centar za doradu, uskladištenje, pakiranje i distribuciju sagrađen je u Velikoj Gorici 1980. god. dodatno opremljen 1990. god. najmodernijim strojevima švedske tvrtke Kamas Westrup, koji osim mogućnosti čišćenja imaju također mogućnosti poboljšanja kvalitete sjemena.

Radi što dužeg očuvanja kvalitete pakiranog sjemena i što manjeg utjecaja nepovoljnih čimbenika na njegovu kvalitetu tijekom transporta i prometa, prišli smo kroz protekle tri godine pakiranju u tzv. triplex, ambalažu koja se sastoji od aluminijske folije, PVC folije i papira.

U pripremi je projekt za vrhunsku doradu inkrustiranja i piliranja te pakiranja po broju klijavih sjemenki.

U ovom centru dorađuje se i pakira sjeme povrća, cvijeća, krmnog i industrijskog bilja, te sadni materijal.

Pogon za doradu sjem. kukuruza i strnih žitarica u Varaždinu također je dodatno opremljen 1990. god. najmodernijim strojevima za doradu tvrtke Haid, a njegova sušara za sjem. kukuruz sagrađena 1963. god. najstarija je u Republici i još uvijek vrlo funkcionalna i ekonomična.

U sastavu pogona nalazi se i najstarije skladište sjem. krumpira.

Putem svojih 12 poslovnih centara i Službe za marketing djeluje na cjelokupnom području Republike, te putem mješovitog poduzeća u Čapljini na području zapadne Hercegovine.

U tijeku je osnivanje mješovitog poduzeća u Ljubljani za područje Republike Slovenije.

Poslovni centri locirani su u Zagrebu - tri, Varaždinu, Osijeku, Sl. Brodu, Sisku, Karlovcu, Rijeci, Umagu, Šibeniku i Splitu.

U sastavu poslovnih centara posluju tri sjemenske robne kuće, novootvoreni Vrtni centar u Zagrebu i 90-ak većih ili manjih poljoapoteka.

Udio "Agrariacoop"-a na tržištu sjemena i sadnog materijala u Republici Hrvatskoj je značajan i velik što je vidljivo i iz pregleda stanja 1990. god. (tablica 1).

Tablica 1 - "Agrariacoop" d.d. na tržištu sjemena i sadnog materijala u Republici Hrvatskoj

Red. br.	Kultura	Potrebe Hrvatske	Agrariacoop	
		tona	tona	%
1.	Krmno bilje:	2.000	1.000	50%
	1) višegodišnje	1.500	734	49%
	b) jednogod-dvogod.	500	266	53%
2.	Povrće	350	200	57%
3.	Lučica	1.000	600	57%
4.	Krumpir	15.000	3.000	20%
5.	Lukovice cvijeća	1.500.000 kom.	1.000.000 kom.	67%
6.	Sadnice ruža	400.000 kom.	200.000 kom.	50%
7.	Sjemenski kukuruz	8.000	1.600	20%
8.	Strne žitarice	100.000	5.000	5%
9.	Industrijsko bilje			
	a) šeć. repa	50.000 s.j.	5.000 s.j.	10%
	b) suncokret	120	4	3%
	c) soja	3.000	500	16%
	d) uljana repica	100	40	40%

Nažalost, u posljednje tri godine potrebe za sjemenom gotovo su prepolovljene, što zbog dijelom još uvijek okupiranih područja Republike to i smanjenom kupovnom moći pučanstva osiromašenog ratom.

No, udio domaće proizvodnje sjemena i sadnog materijala ovih se godina postupno povećava, čemu pridonosi i Program "Agrariacoop"- a u proizvodnji, doradi i plasmanu sjemena u Republici Hrvatskoj, izrađen u veljači 1992. god. Nakon uspostave suverene i samostalne Republike Hrvatske prišli smo izradi ovog programa, poglavito proizvodnje sjemena povrća, krmnog bilja, lučice, sjemenskog krumpira, lukovica cvijeća i sadnica ruža za koje smo ocijenili da imaju svoju perspektivu na seljačkim gospodarstvima.

Program je od Vlade Republike Hrvatske dobio podršku i ocijenjen kao vrlo dobar jer u sebi sadrži i obnoviteljske elemente ratom zahvaćenih područja Like, Banovine, Korduna i Slavonije.

Kako je "Agrariacoop" kao i ostale sjemenske kuće imala do prije Domovinskog rata veliki dio sjem. proizvodnje organiziran u Vojvodini i Makedoniji, posebice sjemena povrća, lucerne, lučice i sadnica ruža to smo tu proizvodnju prelocirali u Hrvatsku koliko su to agroekološki uvjeti dozvolili.

Iz pregleda moguće proizvodnje po rajonima Republike koji smo sačinili za naše potrebe, vidljive su velike mogućnosti organizacije proizvodnje sjemena.

RAJONIZACIJA SJEMENSKE PROIZVODNJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

I Središnja i sjeverozapadna Hrvatska

1. Krmno bilje
 - a) djeteline: Crvena djetelina, bijela djetelina, inkarnatka, švedska djetelina, smiljkita;
 - b) trave: Klupčasta oštrica, francuski ljulj, talijanski ljulj, engleski ljulj, vlasnjače, vlasulje, mačji repak;
 - c) krupnozrne fabaceae: Graškovi, grahorice, bob i lupine;
 - d) stočne repe, stočna mrkva, krmne repice i rotkve.
2. Žitarice: Strne žitarice, sjemenski kukuruz, heljda;
3. Povrtne kulture: cikla, mrkva, pastirnjak, peršin, rotkva, rotkvica, paprika, krastavci, matovilac, postrna repa, grašak;
4. Sadni materijal: sadnice voćaka, ruža i ukrasnog bilja, lukovice cvijeća;
5. Industrijsko bilje: uljana repica, lan.

II Slavonija i Baranja

1. Žitarice: strne žitarice, sjemenski kukuruz
2. Industrijsko bilje: suncokret, soja, šeć. repa, uljana repica, konoplja i dr.
3. Povrtne kulture: bob, buče, dinje, endivije, luk, mrkva, peršin, poriluk, rotkvica, salata, krastavci, špinat, lubenica, paprika, rajčica, patliđan;
4. Krmno bilje: lucerna, inkarnatka, stočni graškovi, grahorice, bob, lupina i dr.
5. Sadni materijal: lučica, sadnice voćaka i ruža;
6. Ljekovito i začinsko bilje, sjeme cvijeća

III Istra, Hrvatsko primorje i Dalmacija

1. Povrtne kulture: kupusnjače, blitva, bob, radić, endivije, luk, mrkva, peršin, poriluk, rotkvica, salate, krastavci, špinat, paprika, rajčica, patliđan;
2. Eterično-uljano, začinsko i ljekovito bilje, sjeme cvijeća
3. Industrijsko bilje: šećerna repa;
4. Krmno bilje: lucerna, inkarnatka, stočni graškovi, bob, lupina, škajola, proso;
5. Žitarice: strne žitarice, durum pšenica, ječam
6. Sadni materijal: sadnice agruma, voćaka

IV Lika i Gorski kotar

1. Sadni materijal: sjemenski krumpir
2. Krmno bilje: a) djeteline - smiljkita i crvena djetelina
- b) trave: vlasulja livadna, vlasulja trstolika, mačji repak, stoklasa gola, vlasnjača livadna, vlasulja nacrvena i rosulja bijela

UMJESTO ZAKLJUČKA

Temeljem ranijih desetljetnih iskustava a posebice kroz dvije posljednje godine možemo sa velikom sigurnošću ustvrditi da sve sjeme poljoprivrednog bilja i sadnog materijala za naše potrebe možemo proizvesti u Hrvatskoj, a značajne

količine i za izvoz.

Uz sjeme žitarica i industrijskog bilja, to je poglavito sjeme povrća, cvijeća, ljekovitog i začinskog bilja, krmnog bilja, lučice, sjemenskog krumpira, lukovica cvijeća i sadnica ruža koje se uspješno i rentabilno može proizvoditi na obiteljskim gospodarstvima.

Za razvoj i tržišnost ove proizvodnje pored znanstvenih i stručnih saznanja, te velikih menedžerskih sposobnosti, neophodne su zaštitne mjere države, financijska ulaganja i drugo. Stoga je nužno što prije:

a) Prići zaštiti domaće proizvodnje i potrošnje sjemena putem subvencija (premija, regresa), a za neke vrste sjemena predvidjeti i mogućnost povremenog uvođenja prelevmana.

b) Osposobiti - dodatno opremiti obiteljska gospodarstva kroz FAO programe i iz drugih najpovoljnijih izvora.

c) Iznaci najpovoljniji oblik organiziranja i udruživanja proizvođača sjemena u udruge sa sjemenskim kućama ili slično, tako da oni osim u funkciji proizvodnje budu i u funkciji tržišta.

d) Formirati stručnu službu za sjemenarstvo na razini Republike, te i dalje intenzivno raditi na usklađivanju naših zakona i propisa sa europskim i svjetskim standardima.

e) Učlanjivati se u međunarodne oplemenjivačke i sjemenarske asocijacije, kako bi se naš proizvod - sjeme što prije i u što većim količinama našao i na svjetskom tržištu.